

***THE PRINTING HOUSE OF THE CLUJ ORTHODOX EPARCHY – CENTRE
OF THE POPULAR LITERATURE DURING THE INTERWAR PERIOD***

Antonina Silvia Frandeu (Andone)
PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Rezumat: Articolul prezintă Tipografia Eparhiei Ortodoxe Cluj din perspectiva rolului pe care l-a jucat în promovarea literaturii de popularizare în perioada interbelică. Apariția Calendarului „Clujul românesc” (publicația anuală dedicată maselor largi de cititori - în special celor de la sate), a premers Tipografiei, înființată în anul 1925 de Episcopul Nicolae Ivan. Până la data înființării centrului tipografic, Calendarul a apărut la editura „Cartea românească” S.A. Cluj. Prin intermediul acestei publicații, Biserica Ortodoxă a desfășurat o activitate de culturalizare a maselor, conjugată cu educarea propriilor credincioși în spiritul ideologiei creștin-ortodoxe.

Abstract: The article presents The Orthodox Diocesan Printing House in Cluj from the perspective of its role in spreading the literature for masses in the inter-war period. „Clujul românesc” Calendar (yearly publication dedicated to the entire reading public - especially to those in the villages), appeared before the typography, which was set up in 1925 by the Bishop Nicolae Ivan. Up to this point the Calendar was printed by „Cartea românească” Publishing House in Cluj. With the help of this publication The Orthodox Church supported the dissemination of culture among masses and at the same time, offered its own believers an education based on the Christian-orthodox principles.

Keywords: inter-war period, printing house, orthodox calendars, literature for masses, moral profile.

Tipografia Eparhiei Ortodoxe Cluj prezintă interes din perspectiva rolului pe care l-a jucat în promovarea literaturii de popularizare în perioada interbelică. *Calendarul „Clujul românesc”* (publicația anuală dedicată maselor largi de cititori - în special celor de la sate), a premers Tipografiei. Până la data înființării centrului tipografic, *Calendarul* a apărut la editura „Cartea românească” S.A. Cluj.

Apariția Tipografiei Eparhiei Ortodoxe Cluj se datorează întreprinderilor proifice ale episcopului Nicolae Ivan, inițiatorul reînființării Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului în

anul 1921. Pentru a pune bazele tipografiei s-a instituit un fond special – *fondul tipografiei*.¹ Contribuții bănești în acest scop au avut nu doar structurile din subordinea Episcopiei, ci și unele instituții publice și persoane private. *Consistoriul Eparhial Cluj* a emis Ordinul 3979/1922² prin care solicita organizarea unor colecte în protopopiate. Multitudinea de documente (adrese oficiale, liste cu donații, rapoarte ale protopopiatelor), referitoare la colectarea de fonduri pentru noua tipografie episcopală, aduce dovada susținerii acestui demers, ca ecou al devotamentului și implicării cu trup și suflet a Episcopului Nicolae Ivan în viața nou înființatei eparhii. Dintre insușiile contribuabile amintim: *Dacia-România – societate generală de asigurare, Banca Națională a României – sucursalele Tg. Mureș și București, Banca Marmorosch Blank București, Casa de păstrare Săliște, Banca Albina Sibiu, Banca Generală București, Banca Centrală, Banca Agrară și multe altele*.³

Țăranii însă, prea săraci pentru a sprijini cultura, nu erau receptivi la aceste cereri. Preotul Aurel Monda de la Parohia Borgobistrița îl înștiința pe protopopul zonei despre reacțiile sătenilor la *Cercularul 416/1922*: „Colectă nu se poate face în comună, deoarece oamenii nu voesc să contribuie nemic, zicând că au ei destule greutate de suportat”.⁴ Totuși preotul local, înțelegând importanța înființării unui centru tipografic, se învoiește a i se trage din salariu suma de 100 lei în contul tipografiei. Asemenea lui au procedat și alte persoane din cuprinsul eparhiei, în special preoți și profesori. O listă a contribuabililor cuprinde pe o parte din donatorii din tractul protopresbiteral Târgu Mureș, mai precis din Tg.Mureș, Berghia, Band, Nazna, Mureșeni, Morești, Deag, Oarba de Mureș, Cerghidul Mare, Corunca ș.a.⁵ Aceștia li se alătură cei din protopopiatele Huedin, Baia de Arieș, Aiud, Câmpeni, Alba Iulia, Bistrița, Lupșa, Reghin, Turda, Murăș Ludoș și Unguraș.⁶

Apelurile de sprijin au fost lansate și către autorități. Într-o primă fază Ministerul Comunicațiilor emite o Ordonanță de plată în valoare de 3000 lei în *Fondul Tipografiei*⁷ dar ulterior Ministerul Cultelor și Artelor îi înștiințează de lipsa prevederilor bugetare pentru această întreprindere⁸.

¹ Arhiva Centrului Eparhial Cluj (ACEC), 1246,V, 109/919, *Fond pentru Tipografia diecezană*.

² ACEC, 2022, V, 551/920, *Fondul Tipografiei*.

³ Idem

⁴ ACEC, 3010, V, 551/921, *Colectă pentru Tipografia diecezană*.

⁵ Idem

⁶ Idem

⁷ ACEC, 2022, V, 551/920, *Fondul Tipografiei*.

⁸ Idem .

În urma amplei campanii de strângere de fonduri pentru tipografie, desfășurate nu doar în eparhie, ci pe întreg cuprinsul țării, *Sinodul diecezan* reunit în ședință la 12/25 aprilie 1922, constata: „rezultatul frumos al acestei colecte care fără stăruința P.S. Sale Episcopului Nicolae, nu ar fi dus la rezultat. Raportul prezentat se ia la cunoștință și se autorizează *Consistoriul diecezan* să se îngrijească de instalarea cât mai grabnică a acestei tipografii”.⁹

În urma dezbaterilor îndelungi s-a decis ca noua *Tipografie* să fie instalată în Casa Consistoriului de pe strada Iuliu Maniu, nr.31, emițându-se și un deviz de transformare a acesteia în acest scop.¹⁰

Încă înainte de înființarea *Tipografiei*, *Calendarul „Clujul românesc”* intrase într-un circuit de producție și distribuție bine stabilit. *Tipografia „Cartea Românească”* din Cluj era cea care l-a tipărit începând cu anul 1922. După tipărire calendarele porneau înspre cititori fie prin librării, fie pe calea ierarhiei bisericești. Lămuritoare în acest sens sunt circularele emise de *Consistoriul diecezan* către protopopiate și rapoartele întocmite de protopopi, prin care justificau modul de distribuire a calendarelor.

Dintr-o însemnare¹¹ aflăm că Eparhia Cluj a primit de la *Tipografia „Cartea Românească”* un număr de 3000 de calendare care urmau să fie trimise cititorilor. Dovezi ale faptului că aceste calendare au ajuns în satele românești avem din rapoartele trimise de protopopiatele Reghin (200 exemplare), Cetatea de peatră (Baia 8, Berința 7, Borcut 5, Cărpiniș 5, Costeni 5, Cupșeni 5, Curtuiș 5, Dobric 5, Fânațe 10, Finteuș 8, Rogoz 9, Rohia 9, Stoiceni 8, Văleni 8 ș.a. însumând 200 exemplare), Huedin (150 exemplare), Alba Iulia (200 exemplare), Târgu Murăș (150 exemplare), Murăș-Ludoș (62 exemplare)¹² ș.a

În procesul de editare a calendarelor intrau și alte aspecte care țineau mai degrabă de strategii de marketing și anume publicarea în paginile calendarelor a anunțurilor publicitare. Beneficiile erau de ambele părți atâta timp cât anunțurile erau plătite, iar informațiile publicitare ajungeau la cei cărora le erau destinate. *Consistoriul* era cel care lansa apelul spre diferitele instituții: „Consistoriul nostru va tipări pe anul 1924 încă un călindar întocmit anume pentru poporul și intelectualii de pe sate. Dupăce acest călindar va avea un tiraj de cel puțin 10 000 esemplare, credem că vom putea face un bun serviciu dacă veți publica D-voastră un anunț în acest călindar. Vă rugăm deci din bună vreme să binevoiți a ne onora cu inserarea unui anunț

⁹ ACEC,42, II, 551/920, *Fondul Tipografiei*.

¹⁰ ACEC,5040, V, 623/925, *Deviz și proiect pentru tipografie*.

¹¹ ACEC,1616, III, 188/1923, *Calendarul diecezan 1924*.

¹² idem

al firmei D-voastră, socotind o pagină numai cu 500 lei, o jumătate 250 lei și ¼ pagină 125 lei. Călimdarul apare în luna octombrie. Așteptăm anunțul D-voastră cu observarea că tassa se va solvi după apariția calendarului.”¹³ Acest tip de anunț era lansat anual. Iată cum suna cel pentru *Calendarul din 1931*: „Calendarul apare în zece mii de exemplare, pentru intelectualii și poporul dela sate, cu Șematismul Eparhiei, cu un bogat cuprins literar și ilustrații.”¹⁴

Însă într-un raport al *Tipografiei* referitor la *Calendarul pe anul 1932* se menționează un număr de 3020 exemplare tipărite (520 cu șematism și 2500 fără șematism) care urmau a fi distribuite. Tirajul de 10 000 rămânea un deziderat și o formă de a atrage cât mai multe reclame în paginile calendarelor. De abia în 1942 s-a ajuns la o producție de 10 000 exemplare¹⁵, iar în 1947 s-a atins cifra de 16 367.¹⁶

În calendare au apărut ani la rând reclame pentru firme precum : *Institutul de credit și economii „Albina”, Farmacia la „Vulturul alb” Lugoj, Frații Bloch (Prima fabrică de veșminte și obiecte bisericesti), Laboratorul „Vorel” din Piatra Neamț, „Vatra” Cluj - Institut de credit și economii, Friederich Hönig – Turnătorie de clopote, Arad, „Transsylvania” – cea mai veche bancă de asigurare din România Mare, Farmacia „Dávid” Tg.-Mureș, Valer Pascu, Cluj – Import de ceai și cafea, „Luceafărul” Cluj – papetărie, confecționare de registre - caete și legătorie de cărți, Banca Victoria – Societate Anonimă Arad etc.*

Din raportul¹⁷ referitor la vânzarea *Calendarul pe anul 1924*, constatăm că s-a încasat suma de 28 733 lei, banii provenind în cea mai mare parte de la preoți (16 914 lei), protopopi (8194 lei) iar restul din anunțuri (3625 lei). Ni se confirmă încă o dată faptul că aceste calendare își găseau locul într-o proporție covârșitoare în satele transilvane, căci parohiile erau preponderent rurale. Numărul infim de calendare (10 exemplare) trimise spre desfacere *Librăriei diecezane*¹⁸ dovedește că nu aceasta era piața principală de desfacere, calendarele fiind prezente în librărie precum alte titluri de carte sau broșuri religioase. În schimb altor librării precum *Librăria A.Anca, Cartea Românească* sau *Librăria Ardealul*, toate din Cluj, li se trimiteau spre vânzare câte 50 exemplare.

¹³ idem

¹⁴ ACEC, 4864, III, 489/930, *Calendarul „Clujul românesc” pe 1931*.

¹⁵ ACEC, III, 82/ 941, *Calendarul pe 1942*.

¹⁶ ACEC, III, 53/946, *Calendarul pe 1947*.

¹⁷ ACEC, 1616, III, 188/923, *Calendarul diecezan 1924*.

¹⁸ idem

Mai târziu, calendarele nevândute erau predate *Librăriei Eparhiale* spre desfacere. Avem exemplul anului 1933¹⁹ când 73 bucăți calendare cu șematism și 572 bucăți fără șematism au fost repartizate librăriei.

Calendarul „Clujul românesc” a ajuns și la Sibiu, *Librăria Arhidiecezană* vânzând 6 exemplare din ediția calendrului pe anul 1923 și 15 din ediția pe anul 1924.²⁰

În anul 1927 sumele încasate de *Tipografie* din vânzarea calendarelor au ajuns la 66 871 de unde rezultă că tirajul calendarelor a crescut considerabil.²¹

Cu timpul *Calendarul* a câștigat o popularitate tot mai mare. Deducem aceasta din cererile venite din diferite părți ale țării pentru a suplimenta comenzile de calendare. Oficiul parohial Luncoșoara, jud. Arad, cerea insistent calendare Eparhiei Cluj în anul 1940 : „Vă rugăm să ne trimiteți prin poștă 50 (adecă cincizeci) bucăți calendare ortodoxe, din acelea cu material mai bogat...În scopul de a nu se da ocazie altor străini de credința noastră, să plaseze alte calendare, Vă rugăm respectuos să ne îndepliniți rugămintea de urgență.”²² De asemenea Episcopia Oradiei cere pe lângă cele 100 de calendare distribuite: „...avem onoarea a Vă ruga să binevoiți a ne trimite imediat încă 700 ex. á lei 14 din calendarul eparhial pe anul 1941 fără șematism și încă 65 ex. á lei 25 din cel cu șematism.”²³ Protopopiatul Unguraș cerea la rândul său un surplus de 50 calendare fără șematism pentru vânzare.²⁴ Redactorii au venit în întâmpinarea cererilor deja pregătite: „Anul acesta am scos un stoc mai mare de calendare ca în anii trecuți spre a putea pune la mâna enoriașilor noștrii lectură creștinească și românească”.²⁵

Producția de calendare ajunsese în 1940 la 3050 (500 cu șematism și 2550 fără șematism).Iar un *Conspect* cu privire la distribuirea calendarelor pe anul 1941 ne oferă o imagine de ansamblu asupra circulației periodicelor în spațiul transilvan. Situația în protopopiate era următoarea: Bistrița (20 calendare cu șematism, 150 calendare fără șematism), Cluj (17, 95), Dej (35, 150), Huedin (14, 70), Lăpuș (24, 130), Reghin (29,200), Tg. Mureș (21, 150), Unguraș (26, 178), Baia Mare (- ,100), Satu Mare (8,10), Maramureș (- , 50). A urmat și o a doua ediție de calendare fără șematism de care au beneficiat Episcopia Oradiei (700), protopopiatele: Lăpuș (110),Unguraș (100), Bistrița (30), parohiile Ibănești

¹⁹ ACEC, III, 96/932, *Calendarul pe 1933*.

²⁰ ACEC,1616, III, 188/923, *Calendarul diecezan 1924*.

²¹ ACEC, 2166, V/924, *Bilanțul tipografiei*.

²² ACEC, III, 42/940, *Calendarul pe 1941*.

²³ idem

²⁴ ACEC, III, 76/939, *Calendarul pe 1940*.

²⁵ ACEC, III, 42/940, *Calendarul pe 1941*.

(150), Someșeni (10) și o a treia distribuită masiv în protopopiatele Bistrița, Cluj, Dej, Lăpuș, Reghin, Baia Mare, Satu Mare (100 exemplare fiecare)²⁶ precum și altor doritori în cantități mai mici.

Ca o tradiție *Calendarul „Clujul românesc”* era trimis și altor instituții de același rang ca simbol al legăturilor spirituale și ca gest diplomatic. Este vorba de Mitropoliile din Sibiu, București, Iași, Chișinău și Cernăuți. Alteori avea loc chiar un schimb de calendare între Eparhia Clujului și alte episcopii sau mitropolii (Episcopia ortodoxă română Oradea, Arhiepiscopia Ortodoxă Română de Alba Iulia și Sibiu, Episcopia ortodoxă română a Constanței, Arhiepiscopia Chișinăului, Episcopia Ortodoxă Română a Caransebeșului). Episcopiei Clujului i s-au oferit prin corespondență alte calendare precum cele de la Episcopia Ortodoxă a Romanului, Mitropolia Greco-Catolică Blaj, Episcopia Ortodoxă a Buzăului (calendar de perete), Episcopia Ortodoxă a Hușilor, Mitropolia Ortodoxă Română a Moldovei și Sucevei, Episcopia Ortodoxă a Maramureșului, Episcopia Ortodoxă Arad, Episcopia Ortodoxă Râmnicu Vâlcea, Episcopia Ortodoxă Galați (calendar de perete) sau Episcopia Ortodoxă de la Curtea de Argeș. Calendarele destinate personalităților aveau o ținută grafică superioară, fiind legate „cu table tari”²⁷ și denumite *exemplare de onoare*.

Legăturile prin publicații erau menținute și cu instituții sau asociații laice. Putem menționa aici faptul că Episcopul Clujului a primit în 1940 *Almanahul „Straja Țării”*²⁸ din partea societății cu același nume.

Începând cu 1 ianuarie 1929, *Tipografia Eparhiei Cluj* va trimite cu regularitate *Bibliotecii Consiliului Central* din București câte un exemplar din toate cărțile și broșurile tipărite, deci inclusiv *Calendarul*. De altfel adresa oficială primită de la acest for bucureștean, dorind să sublinieze importanța constituirii unei colecții naționale de periodice, menționează: „Și nu va fi lipsit de interes, dacă peste vremi, când unele din publicațiile actuale, vor fi încetat de mult a mai apare, iar unele din lucrările editate de mult, se vor fi epuizat, aici, în Biblioteca întregii Biserici, care va însemna o mică academie religioasă, se vor păstra pentru totdeauna, toate florile culturale ce cresc în timp, pe ogorul Bisericii, dela cele mai modeste, până la cele mai de seamă.”²⁹ Fragmentul evidențiază că inițiatorii acestui proiect au anticipat acum aproape un secol interesul posterității pentru producția de periodice religioase interbelice.

²⁶ idem

²⁷ ACEC, 7757, III, 489/930, *Calendarul pe 1931*.

²⁸ ACEC, III, 76/939, *Calendarul pe 1940*.

²⁹ ACEC, 60, III, 170/928, *Calendarul pe 1929*.

În același an, 1929, s-a emis o lege prin care Fundațiunea Universitară „Regele Ferdinand I” cu sediul în Iași era îndreptățită să primească câte un exemplar din toate publicațiile care se tipăreau la acea oră în țară. Drept urmare și Tipografia Eparhială a primit o cerere³⁰, iar *Calendarul* a ajuns împreună cu alte publicații clujene în biblioteca ieșeană.

Calendarul era așteptat chiar și de funcționarii din Centrul Eparhial. Ținându-se evidența în acest sens, avem *Tabloul calendarelor cu șematism pro 1931 distribuit pentru birouri*. Dintre beneficiari amintim: PSS Episcopul, Directorul Academiei Teologice, Direcțiunea Seminarului, Registru, Arhiva Eparhială, Librăria Eparhială ș.a.

După 1940 în Ardealul de nord, publicarea calendarelor ia amploare, fapt regăsit și într-o însemnare oficială. Un grup de intelectuali din Oradea au cerut sprijinul Eparhiei Cluj pentru a putea la rândul lor să scoată un calendar pentru țăranii din regiune³¹, opresionați nu doar politic ci și cultural. Eparhia Clujului le-a furnizat toate datele solicitate, în semn de solidaritate națională și confesională.

Calendarul a apărut începând cu anii '40 sub o nouă denumire: *Calendarul creștinului de lege răsăriteană*. Nici un document nu aduce vreo lămurire cu privire la acest fapt. Credem totuși că modificarea a venit pe fondul noului context politic. Sub stăpânirea ungară de bună seamă că o publicație purtând numele *Clujul românesc* nu era tolerată sub nici o formă, cu atât mai mult cu cât Clujul a devenit Kolozsvár și nu mai era deloc românesc.

Preoții își aduceau contribuția la redactarea calendarelor prin datele care le furnizau anual pentru întocmirea șematismelor.

Din corespondența clerului reiese interesul pentru a realiza calendare cât mai atractive pentru masele de cititori și care să-și dovedească eficiența în misiunea cultural-spirituală a Bisericii: „În ce privește partea literară aș crede să fie mai variată și de conținut religios-moral potrivită și pentru popor în mijlocul căruia va trebui să-l desfășurăm cât mai mult pentru propagandă religios-morală-ortodoxă.”³² Administratorul protopopiatului Aiud transmite către *Consistoriul Eparhial*: „...în viitorul calendar partea literară să fie mai bogată”³³ sau cel din Turda: „Alăturat % Vă transpunem Șematismul comunelor noastre tractuale corectat cu datele actuale – spre întrebuințare la redactarea Calendarului Diecesan, care veți binevoi a-l adapta pe viitor și pentru trebuințele poporului.”³⁴ Aceste sugestii veneau ca urmare a Ordinului

³⁰ idem

³¹ idem

³² Protopopul Zaharia Marcu al tractului Cetatea de peatră în ACEC, 835, II, 109/ 923, *Publicarea unui șematism*.

³³ ACEC, 835, II, 109/ 923, *Publicarea unui șematism*.

³⁴ ACEC, 835, II, 109/ 923, *Publicarea unui șematism*.

Veneratului Consistor nr.1616/1923³⁵ prin care nu se solicitau doar datele statistice pentru *Șematism*, ci li se cerea preoților să facă observații pe marginea conținutului calendarelor. Toate părerile converg în aceeași direcție: calendarerele nu erau suficient de accesibile pentru publicul rural, impunându-se o augmentare și o diversificare a părții literare. Această nemulțumire va mai apărea în corespondența clericală iar redactorii vor încerca să îmbunătățească constant *Partea literară*. Uneori însă conținutul ei era la fel de oficial și neatractiv, mai ales pentru masa mare de cititori.

La nivelul episcopiiilor se purta un dialog referitor la partea calendaristică care ulterior apărea în *Calendarul* tip almanah. Proiectul de calendar era întocmit de Cancelaria Sfântului Sinod și servea drept normă la tipărirea calendarelor eparhiale în vederea menținerii unei rânduiei comune.

Lista târgurilor prezentă în paginile finale ale calendarelor trebuia reactualizată periodic. În anul 1938 de pildă, Eparhia Clujului a lansat un apel către *Camerele de comerț* din Transilvania pentru a primi în timp util datele târgurilor. Au răspuns apelului *Camerele de comerț și industrie din Tg. Mureș, Arad, Oradea, Lugoj, Satu Mare, Sibiu, Zalău, Deva, Timișoara, Brașov, Prefectura județului Năsăud, Prefectura județului Târnava Mică, Prefectura județului Treiscaun*.³⁶ Publicarea acestora făcea un bun serviciu populației rurale, a cărei activitate era strâns legată de târguri. Aici își puteau valorifica produsele și animalele, dar își procurau și cele necesare existenței.

Pentru acuratețea datelor astronomice redactorii calendarului clujean colaborau cu Observatorul Astronomic din București.³⁷

Un detaliu important al redactării publicațiilor erau *clișeele*. Este vorba despre ilustrațiile care reflectau cu predilecție viața religioasă din Eparhie, reprezentau portrete ale unor personalități (membrii ai Casei regale a României, arhieriei, oameni de cultură sau binefăcători ai Bisericii), reproduceri după opere de artă celebre sau scene din viața rurală.

Conținutul calendarelor s-a modificat treptat sub influența vremurilor, făcând loc articolelor impuse de regimurile politice. „Cuvânt către muncitori”³⁸, „Realizările cooperăției

³⁵ idem

³⁶ ACEC, III, 73/938, *Calendarul pe 1939*.

³⁷ ACEC, III, 48/ 945, *Calendarul pe 1946*.

³⁸ *Calendarul creștinului de lege răsăriteană pe anul comun 1947*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române Cluj, p.101.

române din Ardealul de Nord”³⁹ sau „Spre o lume nouă”⁴⁰ au devenit titluri comune, prevestind alterarea de după 1948 când, aserviți statului, erau nevoiți a publica „Date din istoria Mișcării muncitorești Internaționale și Române”⁴¹. Începând cu 1950 *Calendarul* s-a numit *Almanahul creștin ortodox pe anul comun...*, concentrând într-o singură publicație calendarele de la Cluj, Sibiu și Oradea. Din 1952 a apărut doar la Sibiu. După câțiva ani suferă o nouă metamorfoză – devine *Îndrumător bisericesc* și-și pierde total caracterul de popularizare.

Cei care au coordonat întregul proces „de facere” a *Calendarului „Clujul românesc”* erau funcționarii eparhiali - protoiereul Dumitru Antal și consilierul eparhial Sebastian Stanca.⁴² Sarcina lor era de a aduna materialele și de a redacta *Calendarul* până în luna septembrie. Mai târziu această sarcină a revenit prot. I. Goron, numele său fiind menționat pe coperta interioară a *Calendarului creștinului de lege răsăriteană*, însoțit de titulatura *editor responsabil*.

Cunoscând o arie atât de largă de răspândire, fiind atât de căutat și lecturat, *Calendarul* și-a îndeplinit menirea pentru care a fost creat: a intrat în casele țărănești an de an, aducând lumina învățaturii și credinței, sfătuind, îndrumând și informând pe cei pentru care era probabil unica sursă de informare scrisă.

Calendarul Eparhiei Ortodoxe Cluj a constituit o formă de implicare activă a Bisericii în viața cultural-religioasă a satului românesc. El a fost rezultatul conștientizării profunde a nevoilor spirituale ale poporului căruia au încercat să-i sădească în suflet principii sănătoase, inspirate din valorile naționale, creștine dar și umane.

BIBLIOGRAFIE

Arhive:

1. Arhiva Centrului Eparhial Cluj
2. Publicații:
3. *Calendarul „Clujul românesc” pe anii 1930, 1931, 1933, 1934*, Tiparul

Tipografiei Eparhiei Ortodoxe Române Cluj.

³⁹ *Calendarul creștinului de lege răsăriteană pe anul comun 1943*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române Kolozsvár -Cluj, pp.104-107.

⁴⁰ *Calendarul creștinului de lege răsăriteană pe anul comun 1942*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române Kolozsvár -Cluj, pp.71-73.

⁴¹ *Calendarul creștinului de lege răsăriteană pe anul comun 1949*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române Cluj, pp. 33-37.

⁴² ACEC, III, 96/932, *Calendarul pe 1933*.

4. Calendarul creștinului de lege răsăriteană pe anii 1942,1943,1947,1949,
Editura Episcopiei Ortodoxe Române Cluj.
5. Almanahul creștin ortodox pe anii 1950-1952,Tiparul Tipografiei
„Reîntregirea” Sibiu.
6. Îndrumător bisericesc pe anul bisect de la Hristos 1972, Tiparul Tipografiei
Eparhiale Sibiu.

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.